
Jože Plevnik
Cerkev in slovenska identiteta v Kanadi

Identiteta Slovencev v Kanadi vsebuje tako slovenske kakor kanadske sestavine. Rahla kanadska zavest omogoča posebno slovensko-kanadsko identiteto, ki se razlikuje od slovensko-ameriške kakor tudi od tiste v matični deželi. Slovenska Cerkev in slovenski begunci imajo pri ohranjanju te identitete pomembno vlogo.

The author writes about Slovene immigration to Canada and the shaping and preservation of the Slovene immigrants' identity, a process in which the Church has played a decisive role.

1. Prihajanje Slovencev v Kanado

Pred prvo svetovno vojno je prišlo sorazmerno malo Slovencev v Kanado; večina slovenskih izseljencev je takrat šla v Združene države Amerike, v »Ameriko«. V kanadskih virih za tisto dobo ni omenjeno njihovo število, ker so jih ob izkrcanju kanadski uradniki vpisovali kot Avstrijce.¹ Po vsej verjetnosti jih ni bilo veliko, ker takrat Kanada ni bila tako poznana in privlačna kot Združene države.

Položaj je nekoliko bolj pregleden za dobo med prvo in drugo svetovno vojno. Statistični urad za izseljevanje v Beogradu sicer omenja za to dobo število izselitev iz dravske banovine, ne pa, kam so šli ti izseljenci. Skoraj gotovo jih je šlo največ v Združene države.² Veliko se jih je vrnilo.³

¹ Prim. P. Urbanc in E. Tourtel, *Slovenians in Kanada*, Hamilton, The Slovenian Heritage Festival Committee 1984, 42. O kanadskem načrtnem priseljevanju, prim. D. A. Avery in B. Ramirez, *Immigration and Ethnic Studies*, v: A. F. J. Artibise, *Interdisciplinary Approaches to Canadian Society: A Guide to the Literature*, Montreal-Kingston, McGill-Queen's University Press 1990, 77-116.

² To je razvidno iz padca tega števila, ko so Združene države l. 1924 omejile število priseljencev. Prim. I. Čizmič, *Emigration from Croatia between 1880 and 1980*, v: Marin Sopta in Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, Polyphony 14, Toronto, University of Toronto Press 1944, 1-3, posebej 8.

³ Od 22,638 slovenskih izseljencev za tisto dobo se jih je vrnilo 12,156. Prim. I. Čizmič, n. d., 8.

Ko so l. 1924 Združene države ustavile priseljevanje, je Kanada postala zaželena dežela tudi za slovenske izseljence. Toda Slovenci kakor tudi Hrvatje in Srbi, ki so od takrat naprej prihajali v Kanado, so bili ob vstopu vpisani kot Jugoslovani, zato je zanje težko dobiti točne podatke. Prihajali so samski in neizkušeni moški s podeželja, da bi zaslužili nekaj denarja in se čez nekaj let vrnili z zaslužkom domov. Nad polovico se jih je vrnilo, toda iz raznih razlogov so mnogi ostali v Kanadi.⁴

Množično priseljevanje v Kanado se je pravzaprav začelo šele po drugi svetovni vojni, ko je l. 1947 Kanada začela sprejemati begunce iz taborišč v Avstriji in drugod, med njimi tudi Slovence. Prvotno je vzela le mlade ljudi, ki so bili dela zmožni. Največ Slovencev je takrat prišlo iz Špitala na Dravi, ki je l. 1946 postalo osrednje slovensko begunsko taborišče v Avstriji.⁵ S podporo od IRO, *International Refugee Organization*, so prihajali v večjih ali manjših skupinah od l. 1947 do l. 1950. Nekateri so šli na delo v bolnišnice, drugi v tekstilne tovarne, spet drugi na progo ali v gozd, medtem ko so dekleta dobila zaposlitev pri družinah v mestih. Vsi so imeli preskrbljeno enoletno službo ali »kontrakt.« Plača je bila določena od države - 45 dolarjev na mesec, vsaj za moške, poleg hrane in stanovanja.⁶ Po tej pogodbeni dobi so si priseljenci lahko izbirali službe, kjer so pač hoteli ali mogli.

Drugi val slovenskih priseljencev, ki se je začel l. 1957, je prinesel ljudi iz matične domovine. Mnogi med njimi so se po prihodu v Kanado vključili v obstoječe slovenske župnije in tam sodelovali z begunskimi priseljenci, ki so se med tem časom že dobro organizirali, nekateri pa se jim iz raznih razlogov niso približali.

Kanadsko ljudsko štetje je l. 1971 prvokrat razdelilo Jugoslovane med Srbe, Hrvatje, Slovence. Če se niso sami izjavili za Slovence, so jih vključili med Jugoslovane. Od 104,955 Kanadčanov jugoslovanskega porekla se jih je takrat opredelilo 7,305 za Slovence, 6,975 za Srbe, 23,380 za Hrvatje. Iz tega je razvidno, da so se takrat mnogi Slovenci in Srbi še vedno razglašali za Jugoslovane.⁷

Iz teh let imamo naslednje podatke za dravsko banovino:

leto	število izselitev	število vrnitev	leto	število izselitev	število vrnitev
1921	2,189	1,914	1931	703	507
1922	440	1,523	1932	339	708
1923	1,312	458	1933	307	258
1924	1,197	666	1934	420	232
1925	1,579	697	1935	408	188
1926	2,134	649	1936	434	220
1927	2,727	677	1937	557	319
1928	3,162	674	1938	648	319
1929	1,976	719	1939	435	164
1930	1,671	1,264			
			1921-39	22,638	12,156

⁴ I. Čizmič, n. d., 5.

⁵ Po Vetrinju so angleške vojaške oblasti preselile slovenske begunce v razna taborišča: St. Veit an der Glein; Peggez (Lienz); Judenburg; Spittal an der Drau. Šentviško taborišče se je l. 1945 preselilo v Kellerberg pri Beljaku, od tam pa leto pozneje v špitalsko taborišče. Tudi pegeško taborišče se je l. 1946 preselilo v špitalsko. V Gradcu se je l. 1946 ustanovilo študentsko taborišče.

⁶ To je bila določena plača na kmetijah in na progi. Delavci v gozdu so zaslužili na *cord* (klaftro). Dekleta so dobivala 40 dolarjev na mesec.

⁷ S. Škorič in G. V. Tomashevich, *Serbs in Ontario: A Socio-Cultural Description* (Toronto: Serbian Heritage Academy, 1987)

2. Identiteta begunskih priseljencev

Slovenski begunci, ki so pribežali maja 1945 v Vetrinje na Koroškem, so bili po vrnitvi domobrancev razdeljeni v razna taborišča, kakor Šentvid nad Glino (*St. Veit an der Glein*), Špital ob Dravi (*Spittal an der Drau*), Lienc (*Lienz*) v Vzhodnih Tirolah in Judenburg. Šentviško taborišče, ki je bilo sorazmerno majhno, se je tisto zimo preselilo v Kelerberg (*Kellerberg*) med Beljakom in Špitalom, čez eno leto pa v špitalsko taborišče, kjer so bili pridruženi tamkajšnjim slovenskim beguncem. Liensko taborišče, ki je bilo največje in najbolj organizirano, je bilo l. 1946 razpuščeno in priključeno špitalskemu, ki je s tem postalo osrednje slovensko begunsko taborišče na Koroškem. Iz njega so čez dve leti začele skupine slovenskih beguncev odhajati v Kanado.

Ti begunci so bili verni in narodno zavedni Slovenci. V taborišču so bile družine z otroki, neporočeni moški in ženske. Med njimi so bili obrtniki, trgovci, župani, delavci, študentje, profesorji, učitelji, zdravniki, duhovniki itd. Ta pestra sestava begunske skupine ter njeno veliko število je omogočila, da so se dobro organizirali. Imeli so svojo bolnico, delavnice za obrtnike, vrtec, osnovno šolo, gimnazijo, dvorano, cerkev itd. Kulturno življenje je bilo na višku. Imeli so literarne krožke, časopis, igre na odru, zborovsko petje itd. V tem oziru je slovensko taborišče v Liencu in pozneje v Špitalu daleč prekašalo druga begunska taborišča v Avstriji.

Slovenska osnovna šola se je organizirala po vseh teh taboriščih. Liensko taborišče, in pozneje tudi špitalsko, je imelo obrtno šolo, vrtec, osnovno šolo in gimnazijo. Gimnazijo je denarno podpiral prelat Matija Škrbec. Med profesorskim zborom je bilo tudi nekaj salezijancev, ki so prispevali k visoki stopnji begunske gimnazije.⁸

V tej gimnaziji, ki je imela tudi klasični oddelek, so se slovenski dijaki učili tudi angleščine in nemščine, kar jim je omogočalo vstop na graško univerzo in pozneje hitro vključevanje v kanadsko družbo. Po končanem osmem letu gimnazije so se lahko vpisali na Univerzo v Gradcu. Nekateri so tam svoj študij dokončali, drugi pa so ga nadaljevali v Kanadi, Združenih Državah Amerike ali Argentini.

Med taboriščniki so bili tudi mnogi duhovniki, ki so spremljali begunce in skrbeli tako za njihove duhovne potrebe kakor tudi za izobrazbo in kulturo.⁹ V taboriščni kapeli so se vsak dan vrstile maše, ki so bile dobro obiskovane. Poleg tega so bile razne organizacije, kakor katoliška akcija itd., ki so pospeševale duhovno življenje.

Tri leta so ti begunci zaman čakali na spremembo režima v Jugoslaviji, da bi se vrnili v domovino. Na izselitev takrat sploh niso mislili in se zato nanjo tudi niso pripravljali. Šele, ko so se l. 1947 odprle prekomorske države, so začele manjše skupine odhajati v Kanado vse do l. 1950. Tisti, ki niso mogli iti v Kanado, so šli v Argentino ali pa so ostali v taborišču. Težki bolniki so ostali v Avstriji. Ker je Kanada sprejemala le zdrave in mlade ljudi, je večina taboriščnikov čakala na Argentino, za katero je bilo takrat precej propagande in navdušenja. Argentina naj bi sprejela vse. Leta 1949 se tudi Združene države Amerike začele sprejemati slovenske begunce, če so dobili ameriškega sponzorja.

⁸ Sledeči salezijanci so bili profesorji na begunski gimnaziji: dr. Franc Žagar; Alojz Luskar; Silvo Mihelič; dr. Franc Blatnik.

⁹ V Šentvidu in potem v Kelerbergu in Špitalu so bili sledeči duhovniki: Franc Jakob, Miha Burja, Janez Kalan, Anton Vukšinič, Matija Lamovšek, Janez Kette. V Špitalu so bili še: Janko Mernik, Anton Smolič, Petelin, Ivan Haffner, Pavel Slapar, Franc Cigan, Ivan Matko, Franc Novak, Franc Mihelič. V Liencu, in pozneje tudi v Špitalu, so bili: Silvo Mihelič, Franc Blatnik, Jože Pirc, Ciril Lavrič, Alojz Luskar, Boris Koman, Fortunat Zorman, Franc Žagar, Gregor Mali. V Judenburgu je bil Roman Malavašič. Nekateri duhovniki so živeli zunaj taborišč.

Večina slovenskih begunskih priseljencev v Kanado je prišla iz teh begunskih taborišč v Avstriji. Po prihodu v Kanado so spet vzpostavili svoje medsebojne stike in se začeli zbirati in organizirati v večjih mestih. Začeli so se tudi med seboj poročati. Nadaljevali so tudi svoje stike s slovensko Cerkvijo, ki je nastajala v večjih središčih; kanadska odprtost do drugih narodnosti je to omogočala. S starejšimi slovenskimi priseljenici, ki so bili takrat že zelo navdušeni za Tita, so imeli le rahle stike. Tako so bili novi priseljenici v Kanadi na svojem. Pomagati so si morali, kakor so znali.

3. Kanadska identiteta

Po prihodu v Kanado so se Slovenci začeli vključevati v kanadsko družbo in tako so po petih letih postali kanadski državljani. Več ali manj so se navzeli tudi kanadske identitete - starejši manj kot njihovi otroci - ki pa se razlikuje tako od »ameriške« kakor od angleške.

Kanadska identiteta je vsaj na videz nejasna in nedoločena, medtem ko je ameriška, ki ji je botrovala revolucija, jasna in odločna. Odcepitev od angleškega imperija in poznejša državljanska vojna ji je dala strnjenost in zavest, da ima pred seboj *manifest destiny*, jasno določeno zgodovinsko vlogo. Toda Kanadi je njena zgodovina dala vse drugo kakor strnjenost in zavest jasne bodočnosti. Kanada je bolj mozaik kakor slika; njena identiteta je še vedno v nastajanju. Kanada in Avstralija sta med zadnjimi državami, ki so še vedno odprte za priseljevanje in imajo še veliko zemlje za priseljenice.

Kanada se ni začela z revolucijo. V nasprotju z ameriškimi kolonijami je takratna kolonija Kvebek (*Quebec*), ki so jo Angleži ravno zavzeli, ostala med sedemletno ameriško-angleško vojno (1775-1783) v angleškem imperiju. Znotraj le-tega, postopoma in bolj ali manj na miren način, je potem izoblikovala svojo državnost ter dvojno narodnost. Pri njenem nastajanju in povezovanju je imela odločilno vlogo njena posebna zemljepisna lega, francoska in angleška imperialna strategija in svojska zavest francoskih in angleško-amerikanskih naseljencev.¹⁰

Zemljepisno je Kanada severna dežela s severnim podnebjem. Polovica njenega ozemlja je predkambrijska skalnata plast, ki obkroža ogromni Hudsonski zaliv (*Hudson Bay*) od Labradorja na vzhodu prek Kvebeka, Ontarija in Manitobe na jugu ter Severozahodnega ozemlja (*Northwest Territory*) na zahodu do Bafinskega otoka (*Baffin Island*) na severu. Na južnem delu tega ozemlja, vzdolž reke St. Lawrence, je od l. 1600 naprej nastajala Kanada, prvotno kot francoska, po angleški zasedbi l. 1760 pa kot britanska kolonija. Ta se je polagoma in na miren način razširila od osamljenih zaselkov na vzhod do Atlantika in na zahod do Pacifika. Toda rodovitni kraji so le vzdolž St. Lawrence veletoka, v južnem Ontariju ter v prerijskih provincah na zahodu. Na sever se odpira divjina: gozd, jezera, skala in potem skoraj celo leto sneg in led, kakor v Sibiriji.¹¹ Podnebje vpliva tudi na poljedelstvo: poletja so kratka, zime dolge, mrzle in snežne, medtem ko pomladi skoraj ni.

Razsežnost od Atlantika do Pacifika in odprtost na severno divjino pomenita redko naseljenost in rahlo medsebojno povezanost današnjih deset provinc, Severozahodnega ozemlja in Jukona (*Yukon*). Večina kanadskih mest se nahaja v južnem obmejnem pasu, ki je 300 km širok in skoraj 5000 km dolg in se razteza od Atlantika do Pacifika. V

¹⁰ Prim. W. L. Morton, *The Canadian Identity*, Toronto, University of Toronto Press, 1975, 3-57.

¹¹ W. L. Morton, n. d., 4-8.

tem pasu so vsa večja kanadska mesta: Halifax, St. John, Kvebek,¹² Montreal, Ottawa, Toronto, Hamilton, Windsor, London, Thunder Bay, Winnipeg, Regina, Calgary, Edmonton, Vancouver, Victoria. Večina Kanadčanov živi v tem obmejnem pasu, kjer sta tudi večmilijonski mesti Montreal in Toronto.¹³ Zaradi tega trgovina poteka bolj v smeri sever-jug, med Kanado in Združenimi državami, kakor v smeri vzhod-zahod.

Zgodovinsko je Kanada nastala iz Nove Francije (*La Nouvelle France*), ki se je od prvih francoskih priseljencev, ki so prišli okoli l. 1600, razvila vzdolž reke St. Lawrencea v zaselke z mestom Kvebek kot središčem in trdnjavo. Nova Francija je na koncu, l. 1760, zajemala ozemlje današnje province Kvebek, toda s svojimi vojaškimi oporišči in trgovino z Indijanci je obvladala tudi zaledje takratnih ameriških kolonij in se prek doline Mississippija povezovala z Mehiškim zalivom in Luiziano. Ko je l. 1760 angleško-ameriška armada zavzela mesto Kvebek, je s tem ukinila Novo Francijo kot francosko kolonijo in priključila njeno redko naseljeno ozemlje britanskemu imperiju. Toda po odhodu francoske vojske so Britanci iz strateških ozirov pustili tamkajšnje francoske naseljence pri miru. Kot protiutež proti nemirnim ameriškim kolonijam so jim dali vse verske svoboščine in francosko upravo pod vrhovno britansko oblastjo, ki jo je zastopal angleški guverner. Zato je to francosko in katoliško prebivalstvo v vojni med Britanijo in ameriški kolonijami l. 1775-1783 in tudi pozneje ostalo zvesto Britaniji.¹⁴

Po ameriški osamosvojitvi l. 1783 so se mnogi ameriški kolonisti, ki so ostali zvesti britanski kroni, izselili na sever v današnji provinci Kvebek in Ontario. Tam so polagoma ustvarili novo, angleško govoreče prebivalstvo ter vzpostavili svojo politično uredbo, ki se je razlikovala od francoske. S tem se je začela dvonarodna identiteta v Kanadi. S potegnitvijo meje na zahodu med Združenimi državami Amerike in Angleškim teritorijem l. 1738 se je določila tudi sedanja meja med Kanado in Združenimi državami.

Leta 1791 se je kolonija Kvebek razdelila in preimenovala v Zahodno in Vzhodno Kanado, ki sta l. 1841 postali današnji provinci Kvebek in Ontario, vsaka s svojo vlado, toda s skupno zvezno vlado in Britanskim guvernerjem. Leta 1864 sta se ji na vzhodu priključili današnji provinci New Brunswick in Nova Škotska (*New Scotia*), nekaj let pozneje pa se je priključila tudi današnja provinca Prince Edward Island. To federacijo provinc z zvezno vlado je l. 1867 Britanija priznala kot Dominion of Canada. Na zahodu je l. 1870 Kanada dobila od Hudson Bay Company južni del današnje Manitobe, ki je takrat postala provinca, leto pozneje pa še provinco Britansko Kolumbijo (*British Columbia*) in vmesno ozemlje, ki ga je doslej upravljala Hudson Bay Company. Iz leta sta bili l. 1905 ustanovljeni provinci Saskatchewan in Alberta, kjer se je potem začelo močno priseljevanje iz vzhodne Evrope in iz Združenih držav. Leta 1949 se je Kanadi tudi pridružila Nova Fundlandija (*New Foundland*) in postala njena deseta provinca.

Tako je današnja Kanada, ki vsebuje deset provinc in Severozahodno Ozemlje z Jukonom, nastajala polagoma. Dobivala je vedno več ozemlja in vedno drugačno

¹² Kvebek je mesto in provinca. Za mesto Kanadčani uporabljajo izraz *Quebec City*, za provinco pa *Province of Quebec*.

¹³ Toronto z okolico vsebuje nad tri milijone prebivalcev, medtem ko ima takozvani *golden horseshoe*, -zlata podkev-, ki se raztega na obe strani Toronta ob Ontarijskem jezeru, štiri do pet milijonov prebivalcev. Najbolj obljudene province so Ontario (devet milijonov prebivalcev), Kvebek (sedem milijonov prebivalcev) in Britanska Kolumbija (štiri milijone prebivalcev).

¹⁴ Med vzroki za to vojno sta bili verska nestrpnost ameriških kolonistov do katoličanov v Kvebeku in obvlada zaledja. Prim. A. G. Bradley, *Canada*, New York, Henry Holt 1912, 67; Cornel, Hamelin, Ouellet, Trudel, *Canada: Unity in Diversity*, Toronto/Montreal: Holt, Rinehart in Winston 1967, 3-106.

obliko ter prebivalstvo. Na miren način je prenehala biti angleška kolonija; postala je svoja država.¹⁵ V 19. stoletju je sprejela priseljence iz Anglije in Irske, v 20. stoletju iz Anglije, Ukrajine, Italije, Srednje Amerike, Afrike, Azije in drugod.¹⁶ Večina teh se je vključila v angleško govoreče prebivalstvo, nakaj pa tudi v francosko.¹⁷

Kanada še vedno spada pod Britanski Commonwealth. Toda od l. 1982 naprej ima svojo ustavo, nastavlja svoje provincijalne guvernerje in tudi določa generalnega guvernerja, ki ga še vedno potrdi angleška krona.¹⁸ Z Britanijo ima dobre odnose, toda vedno manj stikov in trgovine. Med tem časom je Kanada navezala močne stike z Združenimi državami.

Zgodovinski in politično se je Kanada po eni strani oddaljevala od Združenih držav, med katerima je prišlo tudi do obmejnih spopadov, po drugi strani pa se je začela z njimi povezovati. Ti dve državi sta v marsičem zelo sorodni. Imata dolgo, čez cel kontinent segajočo in nezavarovano medsebojno mejo ter pogoste medsebojne stike in trgovino. Letno prestopi to mejo nad 70 milijonov ljudi.¹⁹ Za mejni prehod ni treba vize ali potnega lista. Pozimi gredo Kanadčani na počitnice v Florido, kjer pustijo na bilijarde dolarjev, poleti pa prihajajo južni sosedi v Kanado in tam pustijo še več bilijard dolarjev.²⁰

V dobi hladne vojne sta imeli Kanada in Združene države skupno obrambno črto proti Rusiji. V Kanadi so delovale ameriške radarske postaje in kanadsko ozračje so preletavala ameriška letala, ki so nosila atomske bombe, in ameriške rakete.

Televizijski in radijski programi, knjige, revije in investicije iz Združenih držav danes preplavljajo Kanado, medtem ko kanadski denar tam išče varnejših investicij. Trenutno *NAFTA, the North American Free Trade Agreement*, pospešuje medsebojno močno trgovanje in kulturni prenos. Nad šest milijonov ljudi se je preselilo iz Amerike v Kanado ali obratno.²¹

Vendar pa ob vsem tem obstaja razlika med Kanado in Združenimi državami. Kanada je uradno dvojezična dežela, s svojo politično ustavo in svojim pravom. Tu se že nekaj časa govori o kanadski identiteti, pri čemer se vedno bolj poudarjajo razlike med Kanado in Združenimi državami.²²

Pomembni tvorci nove kanadske identitete so novejši priseljenci. Po drugi svetovni vojni je prišlo v Kanado, posebno v angleško govoreči del, veliko ljudi raznih narodnosti, ki so kanadski družbi dali novo podobo in prinesli s seboj novo življenjsko silo. Kanada jih je sprejela odprtih rok in jim nudila tudi vse svoboščine. Podprla je celo njihove narodnostne šole in radijske ter televizijske programe.²³

¹⁵ W. L. Morton, n. d., 3. Indijanska plemena in Inuiti še niso dosegli politične zrelosti, da bi se uveljavili kot sestavni element Kanade. Toda Indijanci dobivajo vedno več oblasti nad svojim ozemljem, medtem ko bodo Inuiti dobili svoje ozemlje Nunavit (*Nunavit Territory*).

¹⁶ Ker je toliko različnih narodnosti prišlo v Kanado, nobena med njimi ne more zahtevati posebnih pravic.

¹⁷ Prim. D. Avery in B. Ramirez, n. d., 81-84.

¹⁸ W. L. Morton, n. d., 3.

¹⁹ A. H. Malcolm, *The Canadians*, Markham, Ontario, Fitzhenry & Whiteside 1985, 152.

²⁰ A. H. Malcolm, n. d., 155-56.

²¹ A. H. Malcolm, n. d., 153. Malcolm označuje to kot eno največjih mirnih preseljevanj v zgodovini.

²² Prim. E. Mandel in A. Taras, *A Passion for Identity: Introduction to Canadian Studies*, Toronto-New York-London-Sydney, Methuen 1987; P. C. Newman, *The Canadian Revolution 1985-1995: From Deference to Defiance*, Toronto, Penguin Group, 1995; E. Fowke, *Canadian Folklore, Perspectives on Canadian Culture*, Toronto, Oxford University Press, 1988; L. Hutcheon, *The Canadian Postmodern: A Study of Contemporary English-Canadian Fiction*, Toronto-New York-Oxford, Oxford University Press, 1988.

²³ Prim. D. Avery in B. Ramirez, n. d., 83-89.

Od l. 1971 naprej je kanadska politika začela poudarjati in podpirati večnarodno dediščino (*multicultural heritage*).²⁴ V nasprotju z Združenimi državami Kanada nima talilnega lonca, ki v imenu države stali drugo narodno dediščino in jo osvoji. Vendar pa je ob vsej svobodi, ki jo Kanada nudi, družbeni pritisk na priseljence močan. Kanadska šola posebno veliko prispeva, da se otroci priseljencev naučijo skupnega angleškega jezika in postanejo Kanadčani. Pomembno vlogo imajo tudi katoliške šole, kamor večina slovenskih otrok zahaja. Tako otroci priseljencev postajajo Kanadčani. Svoje prinašata tudi televizija in radio.

Leta 1945 je Kanada štela manj kot trinajst milijonov prebivalcev; danes jih ima skoraj trideset milijonov. Prirastek je v veliki meri posledica milijonskega priseljevanja. Zadnjih dvajset let je prišel v Kanado močan val priseljencev iz Azije, ki je prinesel še večjo rasno različnost. Tako danes močno ponehava prvotna protestantska in protikatoliška usmerjenost, ki je prišla sem z ameriškimi priseljenci v 18. stoletju. V nasprotju z Združenimi državami dobiva tukajšnje katoliško šolstvo - osnovna šola in gimnazija - v vseh provincah javno podporo.

Tako je Kanada polagoma dobila svojo sedanjo rahlo identiteto in odprtost,²⁵ s katero je sprejela tudi slovenske priseljence in v katero so se le-ti vključili.²⁶

4. Identiteta Slovencev v Kanadi

Ta rahla, čudovito strpna in odprta kanadska identiteta je nudila tudi slovenskim priseljencem vse možnosti in svoboščine za zbiranje in organiziranje na narodnostni podlagi. Obenem pa je Kanada s svojimi ogromnimi razdaljami tudi otežila njihovo zbiranje in stekanje. Danes so slovenske skupine po skoraj vseh večjih kanadskih mestih, toda nekako središče slovenskih priseljencev pomenita Toronto in bližnji Hamilton v provinci Ontario. Tukaj so tri največje slovenske župnije in vrsta slovenskih domov, kjer se Slovenci redno zbirajo.

Identiteta slovenskih priseljencev ter njihovo vključevanje v kanadsko družbo se razlikuje po dobah njihovega prihoda. Pred prvo svetovno vojno so bili slovenski priseljenci uradno vpisani kot Avstrijci, potem pa do l. 1991 kot Jugoslovani.²⁷ Vendar so se že takrat zavedali, da so Slovenci. Njihovo število ni znano.²⁸ Ti neizučeni delavci, večinoma moški iz podeželja, so šli v rudnike ali industrijska središča. Nekateri so ostali v Kanadi in potem dobili žene iz Slovenije. Rod teh priseljencev je že pomrl, njihovi potomci pa so se med tem časom že povsem vključili v kanadsko življenje. Iz tiste dobe ni ostalo nobenih slovenskih središč.

Med prvo in drugo svetovno vojno so šli slovenski priseljenci na farme, na progo, v gozdove, v industrijske centre ali v rudnike, kakor v Cape Breton v Novi Škotski; Timins

²⁴ Prim. D. Avery in B. Ramirez, n. d., 84-93.

²⁵ R. Gwyn, *Nationalism without Walls. The Unbearable Lightness of Being Canadian*, Toronto, McClelland & Stewart, 1995; J. Y. Lee, *Marginality: A Key to Multicultural Theology*, Minneapolis, Augsburg Fortress Press 1995.

²⁶ Kanada trenutno doživlja narodnostno trenje med provinco Kvebek in zvezno vlado. Prim. K. McRoberts, *Quebec: Social Change and Political Crisis*, Toronto: McClelland and Stewart 1988; McRoberts, K., *Beyond Quebec: Taking Stock of Canada*, Montreal, McGill-Queen's University Press 1995; McRoberts, K., *Misconceiving Canada: Struggle for National Unity*, Toronto, Oxford University Press 1997.

²⁷ L. 1970 je kanadsko ljudsko štetje prvič delilo Jugoslovane na Slovence, Hrvate in Srbe.

²⁸ O izseljevanju Hrvatov pred prvo svetovno vojno prim. I. Čizmič, n. d., 2-7. Približno isto bo veljalo tudi za Slovence.

v Ontariju; Trail v Britanski Kolumbiji itd. Zaradi teh razdalj so bili zelo razkropljeni, vendar so nastale nekatere skupine v večjih industrijskih središčih in na Niagarskem polotoku. Nekateri so si ustanovili družine.²⁹ Ko je l. 1929 nastala globoka gospodarska kriza in brezposelnost, se je tudi ustavilo slovensko priseljevanje v Kanado.

Tudi tokrat niso nastala posebna slovenska središča v Kanadi, razen v Trail v Britanski Kolumbiji, kjer naj bi bilo l. 1928 naseljenih čez tristo Slovencev, in na Niagari polotoku in v Hamiltonu. Med njimi ni bilo obrtnikov, izobražencev ali duhovnikov razen frančiškana p. Bernarda Ambrožiča, ki je prihajal od l. 1925 do l. 1941 med slovenske priseljence v Ontariju in Kvebeku. Zadnji dve leti je živel v Grimsbyju blizu Hamiltona v Ontariju in tam zgradil misijonsko cerkev Sv. Helene, ki še vedno spominja na njegovo delovanje med Slovenci in Hrvati. P. Bernard je v Hamiltonu ustanovil Društvo sv. Jožefa.³⁰

Ko je l. 1947-49 prišel val novih priseljencev iz begunskih taborišč v Avstriji, se je položaj Slovencev v Kanadi bistveno spremenil.³¹ Takrat so prišli mladi moški in ženske na enoletni -kontrakt-. Med njimi so bili zdravniki, advokati, inženirji, univerzitetni študentje, drugi izobraženci, obrtniki, zdravniki, duhovniki itd.³² Skoraj vsi so se med seboj poznali iz begunskih taborišč v Avstriji, kjer so skupaj preživeli tri leta.

Po enem letu službe so se začeli stekati v mesta, posebno v Toronto, toda tudi v Hamilton, Montreal, Winnipeg in Vancouver ter spet navezali medsebojne stike. Drugi so ostali v manjših središčih, kakor Sudbury, London, Windsor, Batawa, Lethbridge itd. Drug drugemu so pomagali do stanovanja in službe. Pri tem so jim zelo pomagali tudi nekateri starejši naseljenci. Kljub začetnim težavam zaradi jezika so dobili razne zaposlitve v kanadski industriji, ki je bila takrat v polnem razmahu, ali v gradbeništvu; nekateri pa so odprli lastno obrt, kar je bilo v Kanadi veliko lažje kakor v Sloveniji. Redki študentje so ob delu nadaljevali študij po kanadskih univerzah. Najtežje je bilo za izobražence, posebno za odvetnike.

V večjih središčih so se ti Slovenci začeli organizirati, po navadi okoli cerkve. Ustanovili so svoje klube, hranilnice in posojilnice, zbornice, župnije itd. Tako danes obstajata v Torontu Slovenska hranilnica in posojilnica Janeza E. Kreka ter župnijska hranilnica in posojilnica Slovenije. V okolici Toronta in v mestu samem pa je vrsta slovenskih domov in dvoran, kjer se zbirajo razne skupine teh priseljencev.

Novi priseljenci so posebno sodelovali pri organiziranju in gradnji župnijskih središč. Zgradili so cerkve, cerkvene dvorane in pristave ali farme. Tako imajo vse slovenske župnije svojo farmo, kjer imajo ob koncu tedna mašo in razne prireditve. V Torontu Slovenci praznujejo Slovenski dan na župnijski farmi v Boltonu, severno od Toronta, ki pritegne vsako leto veliko Slovencev iz Toronta in okolice. V torontski mednarodni karavani, kjer prikazujejo razne narodnostne skupine svoje običaje, sodelujejo tudi Slovenci iz torontskih župnij. V hamiltonskem župnijskem središču proslavljajo Slovenian Heritage Festival - dan slovenske dediščine.

²⁹ P. Urbanc and E. Tourtel, n. d., 41. Slovenci naj bi šli v rudnike v British Columbia in na kmetije v zahodni Kanadi. Nekateri so se naselili tudi v južnem Ontariju.

³⁰ Prim. P. Urbanc in E. Tourtel, n. d., 69.

³¹ Prva skupina moških je prišla v Kanado oktobra 1947 in dobila zaposlitev v gozdovih. L. 1948 so po kratkih presledkih prihajale nove skupine: januarja so prišle ženske, ki so se zaposlile kot uslužbenke po bolnišnicah; marca so prišli v Toronto in Montreal krojači; aprila so prišli moški na delo na progi in potem v gozdu; julija so prišli moški na farme; avgusta je prišla skupina žensk, ki so dobile delo po hišah itd. Slovenski priseljenci so prihajali tudi l. 1949 in pozneje, toda v manjših skupinah. Prim. P. Urbanc in E. Tourtel, n. d., 1984, 44-45.

³² Plačani pa so bili \$ 45.00 na mesec, poleg hrane in stanovanja.

Drugi val priseljencev, ki je štel okoli 15.000, je začel prihajati iz Slovenije l. 1957. Veliko teh priseljencev je bilo iz Prekmurja. Mnogi med njimi so se pridružili prvi skupini, ki se je med tem časom že dobro organizirala.³³ Naselili so se v Torontu, Hamiltonu, St. Catharines, Londonu, Windsorju, Montrealu in drugod po Kanadi, kjer so že obstajala slovenska središča.³⁴

Ta rod, tako begunski kakor poznejši, ki je prišel iz Slovenije po drugi svetovni vojni, je še vedno navezan na rodni kraj, čeprav je po svojih otrokih in po službi danes trdno vključen v kanadsko družbo. Starejši med njimi ne obvladajo popolnoma angleškega jezika, čeprav ga uporabljajo vsak dan, ga slišijo na radiju in televiziji ali ga berejo v časopisih. V svojih družinah in s svojimi otroki se pogovarjajo v slovenskem jeziku, vsaj ko so ti še v predšolski dobi, potem se ti v kanadski šoli naučijo tekoče govoriti angleški jezik, ki ga prinašajo tudi domov v družinski pogovor. Poročajo se večinoma s Kanadčani. Zato ob vsej svobodi, ki jim jo nudi Kanada, njihova slovenščina šepa za angleščino. Njihova izgovorjava je trda, tuje zvoneča, mnogokrat narečna (prekmurska) in pomešana z angleškimi besedami. Za rod, rojen v Kanadi, je Kanada prava domovina. Ko pridejo njihovi starši na obisk v Slovenijo, spoznajo ob vseh spremembah še vedno domovino, ki so jo zapustili pred tridesetimi, štiridesetimi ali petdesetimi leti, sami pa odkrivajo Slovenijo kot zanimivo in lepo, a nekam tujo deželo. Ko pridejo v Slovenijo, jih imajo domačini za Kanadčane.

5. Vpliv Cerkve na slovensko identiteto v Kanadi

Vloga slovenske Cerkve med kanadskimi priseljenci je postala odločilna šele po drugi svetovni vojni, ko so med begunci prišli v Kanado tudi slovenski duhovniki in med njimi nadaljevali svoje pastoralno delo.³⁵ S tem so Slovenci v Kanadi prvokrat dobili ustrezno duhovno oskrbo v svojem jeziku.

Od 1948 naprej, ko so bili mnogi priseljenci še na »kontraktu,«³⁶ je v Torontu začel zbirati slovenske vernike lazarist dr. Jakob Kolarič. L. 1948 je začel z nedeljskimi mašami v poljski cerkvi Marije Čenstohovske, naslednja leta pa v cerkvi Mount Carmel, ki je v bližini St. Patrick's Church. Leta 1954 so si Slovenci zgradili cerkev Marije Pomagaj in dvorano na Manning Avenue v središču Toronta,³⁶ kjer so decembra istega leta imeli prvo mašo.

Ko so nekaj let pozneje prišli še drugi lazaristi v Toronto,³⁷ so razširili slovensko pastoralno in kulturno delo v Torontu in v drugih mestih. Leta 1961 so zgradili še cerkev, dvorano in šolske prostore na Brown's Line v zahodnem delu Toronta. Vse to je pospešilo versko in kulturno življenje med njimi.

V Winnipegu sprva ni bilo stalnega slovenskega duhovnika. Lazaristi so tja prihajali iz Toronta, frančiškani pa iz Jolietu v Ilinoisu. Ko je število tamkajšnjih slovenskih verni-

³³ Nekateri so se pridružili prvi skupini, drugi pa so iz političnih ozirav držali neko razdaljo med seboj in begunsko skupino.

³⁴ Prim. P. Urbanc in E. Tourtel, n. d., 45.

³⁵ Pred tem je le p. Bernard Ambrožič deloval v Ontariju in Kvebek. V Toronto sta prišla z begunci g. Anton Vukšinič in dr. Mirko Rener, v St. Catharines pa dr. Janko Pajk. Vse narodnosti, ki so po vojni prišle v Kanado, niso ustanovile svojih župnij. Tako npr. Holandci.

³⁶ Med tem časom je tudi cerkvena uprava v Kanadi postala zelo naklonjena narodnostim župnijam.

³⁷ Med njimi so bili sledeči lazaristi: Janez Kopač, Andrej Prebil, Stanko Boljka, Janez Jeretina, Franc Sodja, Anton Zrnec, Valentin Batič, Ivan Jan, Franc Letonja, Jože Časl, Ciril Čarga, Tomaž Mavrič, Ivan Plazar, Karel Wölbang, Pavle Novak, Janez Kopač, Jakob Časl in Andrej Prebil so prišli iz kitajskega misijona, ko so komunisti l. 1948 zavzeli to deželo.

kov naraslo, so l. 1963 kupili neko protestantsko cerkev, ki so jo potem usposobili za bogoslužje. Prvi župnik v tej župniji je bil lazarist Jože Mejač.³⁸

V Montrealu je l. 1957 začel delati med Slovenci lazarist Jože Časl in tam ustanovil misijon sv. Vladimirja. Tamkajšnji Slovenci so se najprej zbirali v cerkvi St. Louis de France, l. 1963 pa so v centru kupili slovaško cerkev in tako ustanovili svojo župnijo. Leta 1983 se je cerkev preselila na St. Joseph Boulevard.³⁹

V Hamiltonu so l. 1960 s prihodom dr. Lojzeta Tomca prevzeli skrb za slovenske vernike salezijanci.⁴⁰ Leta 1964 so tam zgradili dvorano, kjer so imeli tudi bogoslužje. Cerkev je bila posvečena sv. Gregoriju velikemu v spomin na škofa Gregorija Rožmana. Sedanjo cerkev so zgradili l. 1982, prejšnjo pa ohranili kot dvorano.⁴¹

Župnijska dvorana, ki je bila vedno povezana s cerkvijo, je bila za te slovenske skupnosti ravno tako velikega pomena kakor cerkev sama. Postala je središče za razne kulturne prireditve. Tam imajo Slovenci svoje sestanke, prireditve, bankete, poroke itd. Tja prihajajo tudi še danes gostovat razni zbori iz Slovenije.

Vse slovenske cerkve imajo tudi slovensko šolo, kjer se otroci slovenskih staršev učijo pravilne slovenščine. Vsi učitelji in učiteljice delajo prostovoljno. Kanadska država je v sedemdesetih letih začela podpirati narodne šole, med njimi tudi slovenske. Tako ima torontska župnija na Manningu petrazredno osnovno šolo, župnija na Brown's Line pa sedemrazredno. Na teh slovenskih šolah poučujejo poleg slovenskega jezika tudi zgodovino, zemljepis, petje in verouk. Učenci na teh šolah dobijo tudi uradno priznanje za učenje drugega jezika.

V Torontu lazaristi izdajajo verski list **Božja beseda**, ki povezuje Slovence po vsej Kanadi. Mnogi kanadski Slovenci so naročeni tudi na cerkveni list Ave Marija in Lemon-ta, Illinois, in na Družino, ki jo izdaja Cerkev v Sloveniji.

Tako ima slovenska cerkev v Kanadi veliko zaslugo pri ohranjanju slovenske kulture in identitete. Povezuje tukajšnje Slovence med seboj in jim nudi vrsto prireditev v slovenskem jeziku kakor tudi slovensko duhovno branje. Skoraj petdeset let že služi Slovincem v Kanadi in jih združuje. Vsi slovenski duhovniki so obenem kulturni delavci, zato je vloga Cerkve bistvenega pomena pri ohranjanju slovenske identitete v Kanadi.

Summary

The Church and Slovene Identity in Canada

Before World War I few Slovenes immigrated to Canada. Those who did were mostly unskilled workers from the countryside. They scattered across Canada's industrial centers and did not establish any Slovene cultural center of their own. Among them there was no Slovene priest.

The second wave, between World War I and World War II, did not much differ from the first one as far as structure was concerned but was stronger and included some degree of organization in

³⁸ Za prvim župnikom so bili v Winnipegu naslednji župniki: Jakob Časl, Ivan Plazar, Franc Letonja, Ciril Čarga in Tone Ovtar.

³⁹ Drugi župniki v tej župniji so bili: Stanko Boljka, Andrej Prebil, Ivan Jan, Janez Jeretina in Franc Letonja.

⁴⁰ Ustanovitelj cerkve v Hamiltonu je bil salezijanec dr. Lojze Tomc. L. 1960 je začel z mašami pri župniji sv. Ane, l. 1965 pa je zgradil na Centenary Road v zahodnem delu mesta dvorano, ki je obenem služila tudi za bogoslužje. Župnik Karel Ceglar je potem tam l. 1982 zgradil sedanjo cerkev in župnišče.

⁴¹ Za dr. Tomcem so potem delovali v tej župniji sledeči salezijanci: Ivan Doberšek, Karel Ceglar, Stanko Ceglar, Franc Slobodnik in Štefan Križnik.

southern Ontario. There Bernard Ambrožič, a Franciscan priest, who founded St. Joseph Society in Hamilton and built the St. Helen Church near Brimsby, was active from 1925 to 1941.

The refugee wave which started to flow in 1947 from Austrian refugee camps was stronger and included educated people, skilled craftsmen and priests. These immigrants, who were already acquainted among themselves and had shared three years of common cultural and religious activities, started marrying among themselves in Canada and setting up Slovene families. They started congregating in major Canadian cities, mostly in Toronto and Hamilton, where they built their churches and auditoriums and established their business and cultural organizations. The Slovene parish, with an auditorium and school under its auspices, became the center of cultural life, which through "The Word of the Lord" also linked other Slovenes in Canada.

The next wave of Slovene immigrants, which started in 1957, joined the already existing centers, strengthening their cultural life and carrying on their tradition.

The Church has therefore played a decisive role in shaping and preserving Slovene identity in Canada.